

Agnieszka Adamiec, *Model oceny akademickich repozytoriów instytucjonalnych w Polsce w kontekście otwartej nauki*,

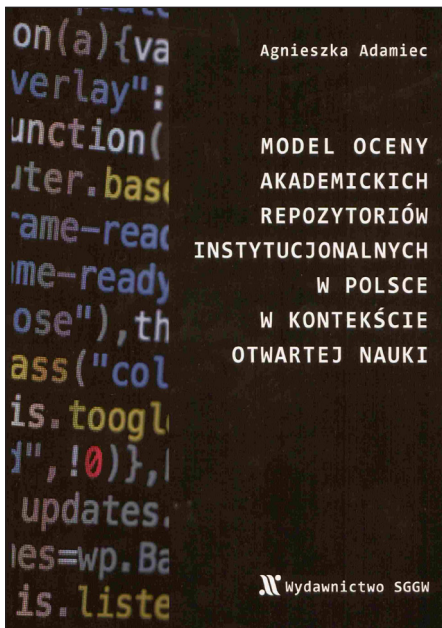
Warszawa: Wydawnictwo SGGW 2023, ss. 280. ISBN 978-83-8237-158-8

Monika Theus

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

 <https://orcid.org/0000-0002-8397-1827>

e-mail: monika.theus@amu.edu.pl

Książka Agnieszki Adamiec, wydrukowana w 2023 roku nakładem Wydawnictwa SGGW, zatytułowana *Model oceny akademickich repozytoriów instytucjonalnych w Polsce w kontekście otwartej nauki*, nie jest pierwszą publikacją Autorki dotyczącą funkcjonowania systemów repozytoryjnych na uczelniach wyższych. Agnieszka Adamiec z powodzeniem zajmuje się tą tematyką od lat, a dotychczasowe badania prowadziła pod kątem analizy stanu rejestracji dorobku naukowego w tychże systemach. Praca będąca przedmiotem recenzji opiera się na rozprawie doktorskiej Agnieszki Adamiec i jest pierwszą pozycją książkową w jej dorobku.

Zgodnie z założeniami Autorka – oprócz przedstawionego modelu re-

pozytoriów instytucjonalnych w Polsce – ukazuje szeroką analizę aktualnego stopnia rozwoju systemów repozytoryjnych w kontekście otwartej nauki. Warto zaznaczyć, że bada repozytoria gromadzące publikacje naukowe, wyłączając repozytoria danych badawczych, a to nadaje publikacji szczególną wartość klarownej i szczegółowej analizy konkretnego obszaru.

Pierwsza część pracy została poświęcona omówieniu zielonej drogi otwartej nauki w pierwszych dwóch dekadach XXI wieku. Opis jest niezwykle bogaty – przedstawiając historię powstania ruchu, Autorka cofa się aż do lat 60. ubiegłego wieku. Przez przywołanie ważnych faktów stanowiących podwaliny tego procesu, a następnie szerokie nakreślenie działania instytucji i organizacji europejskich na rzecz otwartego udostępniania publikacji naukowych pokazuje w przenikliwy sposób formowanie się zasad otwartości w nauce.

Książka jest cennym zbiorem informacji – oprócz szczegółowo i rzetelnie opisanych dokumentów, zaleceń Komisji Europejskiej (KE) czy instrumentów finansowych KE – porządkuje najważniejsze elementy projektów takich jak europejska przestrzeń badawcza (ERA) i europejska chmura dla otwartej nauki (EOSC). Przytoczone procedury wybranych światowych organizacji poszerzają wiedzę oraz ukazują czytelnikowi działania o zasięgu międzynarodowym. Jednocześnie Autorka pokazuje proces otwierania nauki w Polsce uwarunkowany częściowo zaleceniami i wymogami unijnymi. Ciekawie prezentuje przedsięwzięcia instytucji i organizacji popierające stanowisko KE, opisuje polityki otwartego dostępu przyjęte przez uczelnie podległe Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) oraz krajowe podmioty finansujące badania naukowe. Wyraźnie podkreśla zaangażowanie środowiska bibliotekarskiego w popularyzację idei otwartej nauki, tworząc spis wydarzeń organizowanych przez polskie biblioteki akademickie w ramach tygodni otwartego dostępu w latach 2010–2019.

Jedną z głównych kwestii pojawiających się w książce jest pytanie o kierunek zmian zachodzących w działaniu repozytoriów, a związanych z wejściem w życie Ustawy 2.0. Autorka porusza tym samym kluczowe zagadnienie i szuka odpowiedzi na pytanie o to, czy polskie uczelnie przenoszą funkcję repozytoriów z przechowywania i udostępniania publikacji do parametryzacji dorobku. Przytoczone w pracy wyniki analizy uwidaczniają tendencję przechodzenia z klasycznych repozytoriów do systemów kompleksowego zarządzania wiedzą typu CRIS. Omówienie badania Agnieszka Adamiec wzbogaca o opis różnych etapów rozwoju platform umożliwiających (auto)deponowanie – od klasycznych repozytoriów, przez biblioteki cyfrowe, aż po rozbudowane bazy wiedzy. Koncentruje się przy tym na drugiej dekadzie XXI wieku, jako że pierwsze dziesięciolecie przeanalizowane zostało przez innych badaczy w literaturze przedmiotu.

Agnieszka Adamiec tworzy autorską propozycję modelu oceny jakości instytucjonalnych systemów repozytoryjnych w Polsce w kontekście otwartej nauki. Konstruuje model oceny jakości, rozpoczynając od przeglądu funkcjonujących już modeli organizacyjnych (samodzielnych, federacyjnych i zagregowanych). Na potrzeby autorskiej propozycji modelu platformy federacyjnej wybiera model agregacyjny. Autorka prowadzi cztery analizy: analizę

kontekstu repozytoriów (w celu ustalenia uwarunkowań ich funkcjonowania), analizę norm i standardów międzynarodowych, analizę materiału empirycznego w postaci case studies, projektów i doświadczeń różnego typu instytucji i organizacji oraz krytyczną analizę literatury zagranicznej i polskiej. Analiza uwidacznia obszerny zbiór parametrów, które mogłyby zostać użyte do oceny systemów repozytoryjnych. Badaczka tworzy jednak własny model, w którym przyjmuje najważniejsze parametry dla oceny systemów w Polsce w kontekście otwartej nauki, stanowiącej, jak to nazywa Autorka, bezwzględną „oś” tegoż modelu. Kluczowymi kryteriami przyjętymi w książce stają się więc: poziom otwartości publikacji oraz stopień ich widoczności, a także dostępność narzędzi systemowych ułatwiających wyszukiwanie, jawność analiz statystycznych i czytelność formatów.

Ocenę merytoryczną repozytoriów na podstawie przyjętych kryteriów Autorka opiera na badaniu empirycznym 58 uczelni publicznych podległych ministrowi do spraw szkolnictwa wyższego w Polsce. Metodologia badania jest szczegółowo omówiona w jednym z rozdziałów. Agnieszka Adamiec szczegółowo opisuje wyniki analiz, prezentując je także w formie tabel i wykresów. Ocena polityk funkcjonowania repozytoriów z perspektywy stawianych przed nimi celów i zadań pokazuje brak spójnych rozwiązań sformułowanych w podstawach prawnych. Analiza aktów prawnych pod kątem rekomendowanego do deponowania dorobku naukowego wykazuje, że zalecane są artykuły naukowe i prace doktorskie autorstwa pracowników naukowych i doktorantów uczelni. Autorka na podstawie przeprowadzonej analizy udostępniania publikacji z punktu widzenia warunków prawnych krytycznie ocenia zarówno rzeczywisty poziom otwartości zasobów w repozytoriach, jak i wyszukiwanie publikacji według licencji Creative Commons. Jej zdaniem mimo że repozytoria mają być jednym z narzędzi ułatwiających otwieranie nauki, nie są wyposażone w funkcjonalności łatwego wyszukiwania materiałów według zastosowanych licencji. Niekorzystne wyniki badaczka wykazuje również w kwestii poziomu widoczności zasobów repozytoriów w wyszukiwarkach Google i Google Scholar, BASE i OpenAIRE. Podstawową konkluzją w dokonanej ocenie systemów repozytoryjnych na podstawie wypracowanego autorskiego modelu jest niski stopień otwartości i widoczności, mimo ich dużego potencjału promocyjnego opartego na łatwym dostępie do zasobów w sieci. Autorka, podsumowując badania, wyraża opinię, że repozytoria mają ogromny potencjał promowania dorobku, nie jest on jednak należycie wykorzystywany.

Badaczka proponuje więc koncepcję federacyjnej platformy publikacyjnej, która miałaby skupiać rozproszoną literaturę i informacje o niej w jednym miejscu. Jej zdaniem utworzenie takiej platformy zaowocowałoby nie tylko efektywniejszym korzystaniem z zasobów zgromadzonych w repozytoriach,

ale pozwoliłoby także na prowadzenie spójniejszej polityki instytucjonalnej i krajowej.

Główny cel pracy – przedstawienie autorskiej propozycji modelu oceny jakości instytucjonalnych systemów repozytoryjnych w Polsce w kontekście otwartej nauki – zostaje przez Autorkę opisany niezwykle wyczerpująco. Przedstawia ona wyniki analiz stanowiące zasadniczą część publikacji i precyzyjnie wykazuje dane zebrane podczas badania w załączonych tabelach. Warto zaznaczyć, że książkę urozmaicają liczne ilustracje stron internetowych repozytoriów, a obszerna bibliografia pokazuje, że badaczka opierała swoją pracę na bogatej literaturze przedmiotu oraz opracowaniach. W publikacji, której głównym tematem jest przeprowadzone badanie nad systemami repozytoryjnymi, docenić można fragmenty opisujące powiązane z nimi tematycznie zagadnienia. Już na wstępie Autorka szeroko opracowuje stan badań nad repozytoriami, przywołując wiele publikacji z zakresu bibliologii i informatologii z lat 2003–2020. Sięga do polskich prac opisujących wdrażanie i funkcjonowanie konkretnych repozytoriów, a także do tych, które prezentują rys historyczny powstawania tego typu platform. Omawia pokrótce publikacje, których tematem jest otwarty dostęp, funkcje repozytoriów, oprogramowania do obsługi platform, jakość metadanych, widoczność i korzyści związane z używaniem platform. Przegląd literatury uzupełnia też najważniejszymi i najnowszymi pracami z piśmiennictwa angielskojęzycznego dotyczącymi otwartej nauki, teoretycznych rozważań o repozytoriach instytucjonalnych i ich rozwoju. Wstęp wzbogacają uwagi terminologiczne, niezwykle pomocne w trakcie lektury. Część publikacji przedstawiająca wybrane najważniejsze standardy i wytyczne służące do certyfikacji repozytoriów – OAIS (Open Archival Information System), międzynarodową normę ISO 16363:2012 zawierającą 105 kryteriów oceny wiarygodności repozytoriów, DINI (Deutsche Initiative für Netzwerkinformation) oraz OpenAIRE – stanowi bogaty zasób tematycznych informacji.

Książka Agnieszki Adamiec wnosi znaczący wkład w badania nad repozytoriami w Polsce, które już od ponad dekady cieszą się nieustającym zainteresowaniem wśród badaczy i bibliotekoznawców, o czym świadczą licznie organizowane konferencje i publikacje. Praca uzupełnia bogatą literaturę poruszającą różnorodne tematy związane z szeroko pojętą otwartą nauką, która wciąż rodzi wiele wątpliwości i skłania do zadawania coraz to nowych pytań. Autorka dostrzega bariery w rozwoju otwartej nauki, która mogłaby się rozwijać się bez przeszkód, wykorzystując technologie informacyjno-komunikacyjne, gdyby nie trudności wynikające nie tylko z niespójnych polityk otwartości nauki na szczeblu centralnym czy instytucjonalnym, ale także z postaw naukowców, dla których korzyści z otwierania wyników badań nie są oczywiste. Praca jest napisana w sposób przejrzysty, ukazuje tematykę z różnych perspektyw, przekazuje wiedzę uporządkowaną i pełną licznych zagadnień

obszernie i szczegółowo opisanych oraz udokumentowanych wynikami badań. Książka Agnieszki Adamiec stanowi z pewnością ważną pozycję w literaturze przedmiotu.

Tekst wpłynął do Redakcji 27 czerwca 2024 roku.

Monika Theus – absolwentka Wydziału Historycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; pracownik Oddziału Informacji i Transferu Wiedzy Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, zajmuje się elektronicznymi zasobami naukowymi oraz udostępnianiem publikacji i danych badawczych w otwartym dostępie. Głównym obszarem zainteresowań jest idea otwartej nauki, szczególnie zagadnienia związane z otwieraniem wyników badań w repozytoriach naukowych.

